

Uluslararası
Çalışma
Örgütü

İKMİB İstanbul
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri
İhracatçıları Birliği
Istanbul Chemicals and Chemical Products Exporters Association

SOSYAL 05 UYGUNLUK

Plastik ve Mamulleri Sektöründe
Çalışma ve Dinlenme Sürelerinin
Düzenlenmesi

SOSYAL 05 UYGUNLUK

Plastik ve Mamulleri Sektöründe
Çalışma ve Dinlenme Sürelerinin
Düzenlenmesi

Uluslararası
Çalışma
Örgütü

IKMIB İstanbul
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri
İhracatçıları Birliği
Istanbul Chemicals and Chemical Products Exporters Association

Haziran 2021

Haftalık Çalışma Süreleri

İş Kanunu'na göre haftalık çalışma süresi en fazla 45 saattir. Aksi kararlaştırılmamış ise bu süre, işyerlerinde haftanın çalışılan günlerine eşit ölçüde bölünerek uygulanır.

Genç çalışanlar (16-18 yaş arası çalışanlar) için bu süre günlük 8, haftalık 40 saat ile sınırlandırılmıştır.

Hamile kadınlar, işyerine raporla hamileliklerini belgeledikten sonra günde 7.5 saat çalışabilirler.

Hamile ve genç çalışanların fazla mesai yapmaları kanunen yasaktır.

Plastik ve mamulleri sektöründe çalışma süreleri genellikle haftada 5 veya 6 gün olarak vardiyalar şeklinde uygulanmaktadır.

Örnek:

3 vardiyalı sistem:

İşletme Pazartesi'den Cumartesi'ye 6 gün çalışabilir. Çalışanların mesaisi haftada 45 saati geçemez. Çalışanlara haftada 1 gün, 24 saatten az olmamak kaydı ile hafta tatili verilir. İki vardiya arası dinlenme süresi ise en az 11:00 saat olmalıdır. Üst üste 2 vardiya çalışması yapılmamalıdır.

1. Vardiya:

08:00-16:00 (7:30 saat çalışma, 30 dk mola)

2. Vardiya:

16:00-00:00 (7:30 saat çalışma, 30 dk mola)

3. Vardiya

00:00-08:00 (7:30 saat çalışma, 30 dk mola)

Ayrıca 08:00-20:00 ve 20:00-08:00 gibi 12 saatlik (toplam 11:00 saat çalışılan 2'li vardiya sistemi zaman zaman görülse de bu sistem gece çalışma saati sınırını (7:30 saat / gece çalışması) aştığından İş Kanunu'na uygun değildir ve denetimlerde uygunsuzluk olarak karşınıza çıkacaktır.

Ayrıca gündüz çalışması da 11:00 saat devamlı çalışma olduğundan yıllık ikiyüzyetmiş (270) saat fazla mesai saat sınırını aşmakta ve 45 saat olan haftalık çalışma saatini de aşmaktadır.

Haftalık Azami Fazla Mesai süresi

İş Kanunu'na göre fazla çalışma süresinin toplamı bir yılda ikiyüzyetmiş (270) saatten fazla olamaz.

Günlük Azami Çalışma Süreleri

Günlük azami çalışma süresi 11 saattir. Bu gündüz çalışmaları için geçerlidir (06:00-20:00 arası yapılan çalışmalar gündüz çalışması kapsamındadır).

9 saatin üzerine 2 saat daha fazla çalışma yapılabilir. Şayet 18:00'de biten bir 9 saatlik mesai sonrası 30 dakika kadar yemek molası verip işe devam edilmek istenirse, fazla mesai 20:30'a dek sürebilir. Bu örnekteki çalışma süreleri 9 saat ve fazla mesai 2 saat, toplam 11 saat olduğundan, kanun sınırı kapsamındadır. Ancak bu süre 30 dakika daha çalışılıp saat 21:00'e kadar mesai yapılırsa, sınır aşılmış olur.

Günlük çalışmanın başlama ve bitiş saatleri, uygulama varsa vardiya saatleri, mola saatleri işyerinde çalışanlara duyurulur. Bunun için Çalışan Duyuru Panosu¹ iletişim aracı olarak uygundur. Bu pano uygun zamanlarda güncellenmeli, eski bilgiler yenilenmelidir. Çalışma saatleri aynı zamanda iş sözleşmesinde de bulunmalıdır.

Soru

**Günlük
11:00 saat
çalışma olan
2 li vardiya
sistemi İş
Kanunu'na
uygun
mudur?**

Cevap

Bu uygulama sektörde zaman zaman görülse de, gece çalışma saati sınırını (7:30 saat / gece) aştığından, haftalık 45 saat normal çalışma süresini ve yıllık fazla mesai sınırı olan 270 saati aştığından İş Kanunu'na uygun değildir.

¹Çalışan Duyuru Panosu: işyerinde çalışanların tümünün görebileceği bir yerde konumlandırılmış ve çalışanlar ve işle ilgili duyuruların asıldığı panodur. Çalışan duyuru panosunda iş ve mola saatleri, doktor geliş saatleri, yönetimin çalışanlara yaptığı duyurular, acil durum ekibi, asgari ücret, fazla mesai hesaplama yöntemi, yangın güvenliği ekip listeleri gibi çeşitli bilgiler duyurulur. Genellikle bunları güncellemekten Personel / İnsan Kaynakları Departmanı sorumludur. Daha küçük işletmelerde ise işletme sahibi bu görevi üstlenmelidir.

Soru

Gece Çalışması kaç saattir?

Cevap

Gece Çalışması 7.5 saatle sınırlandırılmıştır ve gece süresinde fazla mesai yapılamaz. Gece vardiyasında genç işçi ve hamile / emziren işçi çalıştırılmaz.

Gece Çalışması

Gece çalışması saat 20:00'den 08:00'e kadar olan süredir. Gece çalışmalarında çalışma saati 7.5 saat ile sınırlandırılmıştır. Gece çalışmalarında fazla mesai yapılamaz.

Genç çalışanlar (16-18 yaş), hamile veya emziren kadınlar gece çalışması yapamazlar.

Gece çalıştırılacak çalışanların sağlık durumlarının gece çalışmasına uygun olduğu, işe başlamadan önce alınacak sağlık raporu ile belgelenmelidir. İşyeri az tehlikeli sınıfta olsa dahi, gece çalıştırılan kişiler en geç iki yılda bir defa işveren tarafından periyodik sağlık kontrolünden geçirilirler (Tehlikeli sınıfta, periyodik sağlık taramaları en geç 3 yılda bir yapılır). Çalışanların sağlık kontrollerinin masrafları işveren tarafından karşılanır.

Gece çalışması nedeniyle sağlığının bozulduğunu raporla belgeleyen işçiye işveren, mümkünse gündüz postasında durumuna uygun bir iş verir.

Gece postalarında çalıştırılacak işçilerin listeleri ve bu işçiler için işe başlamadan önce alınan ve periyodik sağlık raporlarının bir nüshası Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüğü'ne verilmelidir.

İstisnai olarak güvenlik görevlisi olarak çalışanlar (güvenlik sertifikası olmalıdır, bekçi veya danışma konumundaki çalışan bu kapsama girmemektedir), gece 7.5 saatin üzerinde çalışabilir. Birinci çalışma haftası gece çalıştırılan güvenlik görevlilerinin, ondan sonra gelen ikinci çalışma haftası gündüz çalıştırılmaları suretiyle postalar sıraya konur. Gece ve gündüz postalarında iki haftalık nöbetleşme esası da uygulanabilir. Postası değiştirilecek güvenlik çalışanı, kesintisiz en az 11 saat dinlendirilmeden diğer postada çalıştırılmaz.

Güvenlik Görevlileri gece 11 saat çalışabilir mi?

Güvenlik Görevlisi sertifikasına sahip çalışanlar, gece 11 saat çalışabilir. Bekçi ve Danışma adı altında çalışanlar bu uygulamaya tabi değildir.

Ara Dinlenmesi

- 4 – 7.5 saat arası çalışmalarda 30 dakika,
- 7.5 saatten fazla işlerde bir saattir.

Bu ara dinlenmeleri en az süre olup aralıksız verilir. Ancak bu süreler, iklim, mevsim, o yerdeki gelenekler ve işin niteliği göz önünde tutularak sözleşmeler ile aralıklı olarak kullanılabilir. Dinlenmeler bir işyerinde işçilere aynı veya değişik saatlerde kullanılabilir.

Çalışma saatlerini hesaplarken ara dinlenmeleri de dahil edilir mi?

Ara dinlenmeleri çalışma saatlerinden sayılmaz.

Çalışma Süresinden Sayılan Durumlar

1. Çalışanın işveren tarafından işyerlerinden başka bir yerde çalıştırılmak üzere gönderilmeleri halinde yolda geçen süreler çalışma süresinden sayılır. İşin niteliğinden doğmayıp da işveren tarafından sırf sosyal yardım amacıyla işyerine götürülüp getirilme esnasında araçlarda geçen süre çalışma süresinden sayılmaz.
2. Çalışanın işinde ve her an iş görmeye hazır bir halde bulunmakla beraber çalıştırılmaksızın ve çıkacak işi bekleyerek boş geçirdiği süreler çalışma süresinden sayılır.

Örnek: kumaş kesimden ürünün dikim bölümüne gelmesini beklenmesi gibi durumlar.

Dinlenmeler bir işyerinde işçilere aynı veya değişik saatlerde kullanılabilir.

Telafi çalışmaları, günlük en çok çalışma süresini aşmamak koşulu ile günde üç saatten fazla olamaz.

3. Çocuk emziren kadın işçilerin çocuklarına süt vermeleri için belirtilecek süreler. Süt izni doğum sonrası günde 1.5 saat olarak kullanılır ve çalışma süresinden sayılır.

Hafta Tatili

Çalışanlara haftada kırkbeş saat çalışmış olmaları koşulu ile yedi günlük bir zaman dilimi içinde kesintisiz en az yirmidört saat dinlenme (hafta tatili) verilir.

Not: Buradaki süreç 6 günün sonunda 1 tam gün veya 7 gün içinde 1 gündür. 7 günün sonunda verilen 8. Gün tatil hafta tatili kanununa uymamaktadır ve Sosyal Uygunluk Denetimlerinde majör uygunsuzluk olarak görülmektedir.

Telafi Çalışması

Zorunlu nedenlerle işin durması, ulusal bayram ve genel tatillerden önce veya sonra işyerinin tatil edilmesi veya benzer nedenlerle işyerinde normal çalışma sürelerinin önemli ölçüde altında çalışılması veya tamamen tatil edilmesi ya da işçinin talebi ile kendisine izin verilmesi hallerinde, işveren iki ay içinde çalışılmayan süreler için telafi çalışması yaptırabilir. Bu çalışmalar fazla çalışma veya fazla sürelerle çalışma sayılmaz. Telafi çalışmaları, günlük en çok çalışma süresini aşmamak koşulu ile günde üç saatten fazla olamaz. Tatil günlerinde telafi çalışması yaptırılamaz.

Örnek:

Ramazan Bayramı Salı günü başladığından, öncesindeki Pazartesi gününü toplu tatil ilan eden işletme (günde 9 saat çalışılıyor ise), iş dönüşü 9 saati 2'şer saat olarak hafta içi fazla mesai yaptırarak telafi çalışması gerçekleştirebilir.

Bu çalışma 3 saat üzerinden 3 günde tamamlanamaz çünkü işletme 9 saat normal çalışma yaptığından $9 + 3 = 12$ saat olup 11 saatlik günlük çalışma limitini aşmış olacaktır.

Denkleştirme Çalışması

Tarafların yazılı anlaşması ile haftalık normal çalışma süresi, günde 11 saati aşmamak kaydıyla haftanın çalışılan günlerine istenilen şekilde dağıtılabilir. Böylece, yoğunlaştırılmış iş haftası veya haftalarından sonraki dönemde işçinin daha az sürelerle çalıştırılması suretiyle, toplam çalışma süresi, çalışması gereken toplam normal süreyi geçmeyecek şekilde denkleştirilebilir. Bu süre toplu sözleşmelerle 4 aya kadar artırılabilir.

Örnek:

Düşük sezonda işleri azalan bir plastik fabrikası, 3 hafta boyunca haftalık 35 saat çalışma yaparsa, daha sonraki 5 haftanın içindeki 3 haftada, haftalık 55 saat çalışarak telafi çalışması yapabilir. Burada dikkat edilmesi gereken telafi çalışmasının başlangıcından sonuna dek 2 ayı geçmemesi ve günlük 11 saat çalışmanın aşılmamasıdır. Dolayısı ile planlamanın dikkatlice yapılması gerekir.

Kadın İşçilerin Doğum ve Süt İzni Süreleri

Kadın işçilerin doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam onaltı haftalık süre için çalıştırılmamaları esastır. Çoğul gebeliklerde bu süreler sekiz haftadan on haftaya çıkar. Burada öngörülen süreler işçinin sağlık durumuna ve işin özelliğine göre doğum öncesinden ve sonrasına artırılabilir. Bu aktarım hekim raporu ile belirtilir.

Kadın işçilere "bir yaşından küçük" çocuklarını emzirmeleri için günde toplam 1.5 saat süt izni verilir. Bu sürenin hangi saatler arasında ve kaçça bölünerek kullanılacağını işçi kendisi belirler. Bu süre günlük çalışma süresinden sayılır. Hamile işçiler raporla hamileliklerini işletmeye bildirdiklerinden itibaren, günde 7.5 saatten fazla ve gece vardiyasında çalıştırılmazlar.

Ara Dinlenmeleri

Ara dinlenmeleri, iklim, mevsim, yöredeki gelenekler ve işin niteliği göz önünde bulundurularak, 24 saat içinde kesintisiz en az 12 saat dinlenme süresi olacak şekilde düzenlenmelidir.

Çalışma Süresinin Belgelenmesi

Çalışma süreleri giriş ve çıkış olarak işveren tarafından belgelenmek zorundadır. Kart veya parmak basma, yüz okutma ve benzeri biyometrik tespit yöntemleriyle giriş – çıkış işlemleri belgelenabilir. Çalışan sayısı az olan işletmelerde imza atma yöntemi kullanılabilir. Ayrıca, elektronik sistemleri kullanmayı unutan çalışanlardan yazılı ve imzalı tutanak alınması ve sadece imza kaydı tutulan işletmelerde işe giriş ve işten çıkışta ayrı ayrı olacak şekilde “çalışanın kendi imzasını atması” prensibine dikkat edilmesi gerekmektedir.

VAKA ANALİZİ

Bir plastik enjeksiyon fabrikasında çalışma saatleri, haftada 6 gün üzerinden, 3 vardiyadır. Vardiyaşar řu şekildedir:

1. Vardiya: 08:00 - 16:00,
2. Vardiya: 16:00 - 24:00,
3. Vardiya: 24:00 -08:00.

Ayrıca yönetim ve bazı üretim elemanlarının çalışma saatleri 08:00-18:30 'dur. Molalar, sabah ve öğleden sonra 15'er dakika ve öğlen ise 45 dakikadır. Ayrıca Cumartesi 08:00-12:30 arası da çalışılmaktadır. Cumartesi mola saati 30 dakikadır. İşletmede paketleme bölümünde vardiyalı çalışanlardan bir kadın hamilelik raporunu vermiştir. Henüz hamileliğinin 3. ayında olduğundan yönetim 5. aydan itibaren çalışanı tekli olan gündüz vardiyasına almaya karar vermiştir. Tek vardiyada da ayrıca 1 genç işçi çalışmakta ancak, mevzuata uyması açısından bu işçi de cumartesi gelmemektedir. Sadece zaman zaman 3'lü vardiyada ihtiyaç olduğunda gece vardiyasında yardımcı olarak ayda 2 gün çalışmakta ve fazla mesailerini de olmaktadır.

Son zamanlarda fazla eleman işten çıktığı için zaman zaman 2. vardiyadaki çalışanlardan sadece 1 – 2'si destek için, mesai sonrası 3. vardiyaya da kalıp arkadaşlarına yardım etmektedirler. Bu durumdan çalışanlar memnundur, çünkü fazla mesailerini tam ve zamanında almaktadırlar.

Bu durum ulusal mevzuata uygun mudur?

ÇÖZÜM:

1 vardiya çalışan işçilerin normal mesailerini 45 saat üzerindedir. Şöyle ki; 08.00 – 18.30 = 10 saat 30 dakika. Molalar çıkarılırsa günlük 9 saat 15 dakika çalışmaları olduğu görülür. Hafta içi toplam çalışma süresi 46 saat 15 dakikadır. Cumartesi mesaisi ise mola hariç 4 saattir, yani 1 vardiya çalışan yönetim ve bazı üretim elemanları haftada toplam 50 saat 15 dakika mesai yapmaktadır.

VAKA ANALİZİ

Bu iş kanunu sınırlarını aşmakta ve fazladan 5 saat 15 dakika mesai ücretsiz olarak yapılmaktadır. Çalışma saatleri 45 saat olacak şekilde yeniden 1 vardiyalı sistem için değiştirilmelidir.

Şu anki durumda yönetim kanunlara aykırı hareket ederek, hamilelik raporu yönetime sunulmasına rağmen, hamile çalışanı gece mesaisinde çalıştırmaya devam etmektedir. Aynı zamanda 5. aydan itibaren tekli gündüz vardiyasına alınması planı da gündüz çalışma açısından doğru ancak çalışma saatleri açısından yanlıştır, çünkü hamile çalışan bu vardiyada da haftada 50 saat 15 dakika çalışacaktır. Hamileliğini belgeleyen kadın çalışan, raporu personel/insan kaynaklarına verdiği günden itibaren günde 07:30 saat çalışır, fazla mesai ve gece mesaisi yapmaz. Bu durumda raporu yönetime sunmasından itibaren, 3'lü vardiyada gündüz çalışması veya tekli gündüz vardiyasında 07:30 saat çalışması gerekmektedir.

Tekli gündüz vardiyasında çalışan genç işçi halihazırda 5 gün 46 saat 15 dakika çalışmaktadır. Genç işçi çalışma saatleri günde 8 saat ayda ise 40 saati aşamaz, dolayısı ile çalışma saatleri gündüz vardiyasında olmasına rağmen fazladır, haftada 40 saate indirilmelidir. Ayrıca genç işçi gece vardiyasında çalıştırılmaz ve fazla mesai yapamaz.

3'lü vardiyada çalışanlar her vardiya arasında 11:00 saatten az olmamak kaydı ile dinlenmelidirler. Çalışan ihtiyacını işletme daha farklı bir şekilde gidermelidir (yeni istihdam... vb.) 2 vardiya üst üste çalışmak demek üst üste 16 saat çalışmak demektir ve iş kanununa aykırı bir uygulamadır. Bu şekilde çalışma aynı zamanda dikkat dağınıklığı, yorgunluk nedeni ile iş kazasına davetiyedir. Aynı zamanda verimlilik ve kalite anlamında da olumsuz sonuçları olacaktır.

NOTLARIM, İŞLETMELERDE UYGULAMAM / YAPMAM GEREKENLER:

YAPMAYA DEVAM EDECEKLERİM

UYGULAMAYI DURDURACAĞLARIM

UYGULAMA BAŞLATACAĞLARIM

Uluslararası
Çalışma
Örgütü

İKMİB İstanbul
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri
İhracatçıları Birliği
Istanbul Chemicals and Chemical Products Exporters' Association

ILO Türkiye Ofisi

Ferit Recai Ertuğrul Caddesi

No: 4, 06450 Oran, Ankara

Tel: + 90 312 491 98 90

Faks: +90 312 491 99 45

E-posta: ankara@ilo.org

Bu kitapçık ILO Türkiye Ofisi için Sn. Ebru Gökbulut tarafından hazırlanmıştır.

"Türkiye'deki Mülteciler ve Ev Sahibi Topluluklar için İnsana Yakışır İş Fırsatları Projesi", ABD Nüfus, Mülteciler ve Göç Bürosu (U.S. Department of State, BPRM) tarafından desteklenmektedir.